

7. Подласый И.П. Педагогика : учебник / И.П. Подласый. – М. : Высшее образование, 2007. – 540 с.
8. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / А.І. Кузьмінський. – К. : Знання, 2005. – С. 13–20.
9. Бобіна О. Теорія та практика гуманітаризації вищої технічної освіти: новий етап і нові проблеми / О. Бобіна // Вища освіта України. – 2006. – № 2. – С. 45–47.
10. Кочнев А.М. Моделирование профессиональной деятельности современного инженера / А.М. Кочнев // Высшее образование в России. – 2003. – № 2. – С. 58–64.
11. Андреев А. Гуманитарная педагогика в высшей школе / А. Андреев // Высшее образование в России. – 2008. – № 65. – С. 119–127.

КАПЧЕНКО О.Л.

ПЛАНУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СУЧАСНИХ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У процесі розвитку загальної теорії управління та управління в системі освіти наукові та практичні розробки в галузі моделювання починають набувати більш системного та результативного характеру. Однак ця тенденція певним чином стримується через невирішеність низки важливих теоретичних питань управління професійно-технічними навчальними закладами. Перш за все це стосується конкретизації організаційно-структурної сутності суб'єктів і об'єктів управління навчальним закладом і понять його функцій у процесі управління. Ці обставини безпосередньо впливають на те, що важливі питання планування не одержали достатнього наукового забезпечення і в наш час. Зокрема, відсутня науково обґрунтована класифікація робіт, що плануються за ознаками керованих процесів та видів їх забезпечення, а відповідно, й інтерпретація функціональної спрямованості планування роботи навчального закладу; не розроблені технологічні принципи планування; не визначено науково обґрунтовані умови оптимізації видів, структури, форми планів усіх видів як моделей діяльності відповідно до вимог наукового моделювання. Слабким місцем у проблемі, що розглядається, є технологічні питання розробки планів, формалізм і невизначеність оптимальних умов і методів планування, що повинні забезпечити мінімальні витрати управлінської праці та високу якість планів.

Аналіз стану науково-теоретичного забезпечення управлінської діяльності в цілому і планування професійно-технічних навчальних закладів зокрема показав, що дослідження цієї проблеми майже відсутнє й обмежене працями І.Л. Лікарчука [1], Н.Г. Ничкало [2], В.В. Олійник [3] В.С. Пікельної [5], А.Г. Соколова [6] та деяких інших, що свідчить про потребу сучасних поглиблених наукових розробок у цьому напрямі.

Мета статті – проаналізувати стан планування організаційно-педагогічної діяльності в сучасних професійно-технічних навчальних закладах та визначення шляхів удосконалення.

Принципові зміни в соціально-економічній сфері, що відбуваються в Україні, безпосередньо впливають на зміст і технологію сучасного прогно-

стичного й оперативного моделювання організаційно-педагогічної діяльності в сучасних закладах професійно-технічної освіти.

По-перше, це приватизація державної власності та намагання багатьох підприємств отримати справді економічну свободу, без якої не може бути справжніх ринкових відносин. Лише за цієї умови підприємства будуть зацікавлені в ефективному використанні власних ресурсів, у тому числі й трудових. Зникне позаекономічний інтерес отримання їх надлишку для одержання із центру більшого фонду заробітної плати, як це було за умов командно-адміністративної системи.

По-друге, природним регулятором пропорцій праці та якості підготовки кадрів робітників і спеціалістів поступово стає ринок праці. Держава братиме лише опосередковану участь у процесі шляхом запровадження гнучкої податкової політики через фонди зайнятості населення, системи соціального захисту педагогів та учнів, нормативне бюджетне фінансування професійно-технічних училищ і стандарти якості підготовки робітників.

Змінились відносини професійно-технічного училища й підприємства – замовника кадрів. Із підшефного навчального закладу профтехучилища стали рівноправними партнерами щодо підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації робітничих кадрів. При цьому в основу договірної системи профтехучилищ із соціальними партнерами (колишніми базовими та іншими підприємствами) покладаються принципово нові засади: еквівалентний обмін специфічного товару – кваліфікованої робочої сили на інший товар або сплата підготовки робітників, яка має бути не меншою від суспільно необхідних витрат і визначатися нормативно або за угодою.

Змінилась кадрова ситуація в профтехучилищах. Із навчальних закладів відбувається відплив кваліфікованих кадрів – майстрів виробничого навчання, викладачів, інших спеціалістів, що переходять на роботу в комерційні структури, торгівлю, інші галузі господарства, де гарантується вища заробітна плата. Змінилися відносини між людьми в колективах навчально-виховних закладів. Директори професійно-технічних училищ почали спостерігати зміну співвідношення між індивідуалізмом і колективізмом у поведінці інженерно-педагогічних працівників на користь індивідуалізму, що призвело до зниження можливостей колективу. Не можна заперечити й того факту, що за великої фінансової нестабільності в інженерно-педагогічних колективах надто збільшилась тривога за своє майбутнє.

Вивчення практичного стану з планування роботи в професійно-технічних навчальних закладах показало, що більшість керівників (85%) під час планування повністю копіюють усі позиції Положення про організацію навчально-виробничого процесу в професійно-технічних навчальних закладах [4], затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 30.05.2006 р. № 419, яке є фактично нормативною моделлю забезпечення функціонування цих установ. Разом з тим незадоволення великою кількістю планів у професійно-технічних закладах висловило 48% їх керівників, а опитані під час перебування на місячних курсах підвищення кваліфікації при Центральному інституті післядипломної педагогічної освіти

67% заступників директорів вказали на необхідність розробок науково-методичних рекомендацій з планування роботи.

Положенням визначено єдину систему планування, організації та обліку навчально-виробничого процесу, порядку проведення поточного, тематичного, проміжного і вихідного контролю рівня знань, умінь та навичок учнів, слухачів, їх кваліфікаційної атестації. Основними навчально-методичними документами з планування навчально-виробничого процесу в професійно-технічних навчальних закладах мають бути: робочі навчальні плани за професіями для певного ступеня професійно-технічної освіти; робочі навчальні програми з навчальних предметів та професійно-практичної підготовки, що передбачені робочими навчальними планами; поурочно-тематичні плани з навчальних предметів; перелік навчально-виробничих робіт з професії на семестр чи курс навчання; плани виробничого навчання навчальних груп на місяць; плани навчально-виробничої діяльності на півріччя; плани занять (уроків); розклад занять.

Положенням визначено структуру і назви 13 розділів річного плану, їх орієнтовний зміст, а також зміст інших вищеперелічених планів. Безумовно, корисний, спрямовуючий і з науково-практичного погляду цікавий документ Міністерства освіти і науки України не позбавлений певних недоліків і дискусійних положень.

Перш за все в загальних положеннях, де йдеться про фундації, на яких ґрунтується навчально-виробничий процес у професійно-технічних навчальних закладах, визначається, що в його основі лежать принципи гуманістичної особистісно орієнтованої педагогіки, демократизму, незалежності від політичних, громадських, релігійних об'єднань, спільної діяльності педагогічних працівників, учнів, слухачів, батьків, колективів підприємств, установ та організацій, може включати природничо-математичну, гуманітарну, фізичну, загальнотехнічну, професійно-теоретичну, професійно-практичну підготовку, а також виховну роботу з учнями, слухачами, але не показаний їх взаємозв'язок із принципами управління, на яких теж повинна будуватись організація навчально-виробничого процесу. Нічого не говориться про розвиток духовності, громадянських якостей учнів як основи ефективної професійної праці фахівців.

Крім того, до фундацій зараховано виховну роботу з учнями, слухачами, що є одним з різновидів, формою педагогічної праці, а не її змістовним напрямом, який має, у свою чергу, специфічний зміст.

Декларативним є твердження, що Положення визначає єдину систему планування, організації та обліку навчально-виробничого процесу, порядку проведення поточного, тематичного, проміжного і вихідного контролю рівня знань, умінь та навичок учнів, слухачів, їх кваліфікаційної атестації.

Річний план є тактичною моделлю, де визначені всі дії педагогічного та учнівського колективу в процесі навчання і виробничої діяльності. Однак не можна повністю погодитись із тим, що у "Вступі" плану роботи на рік дається стислий аналіз результатів і проблем навчально-виробничої,

навчально-виховної, навчально-методичної, фінансово-господарської, виробничо-комерційної діяльності та виконання обсягів державного замовлення на підготовку робітничих кадрів (прийом, випуск) і підсумків їх працевлаштування і зовсім не передбачається перспектива розвитку навчального закладу.

За прийнятими в теорії управління класифікаціями перспективними або стратегічними проектами, моделями, планами є ті, що розраховані на термін більше ніж один рік. Вони менш конкретні, не завантажені технологічною інформацією (що, де, коли, хто), а мають узагальнюючий, спрямовуючий характер, визначають принципові завдання, шляхи й етапи їх вирішення для досягнення головної мети.

З наукового погляду неприйнятним є також відсутність у розділі “Організаційні заходи” чітко визначеної головної мети і завдання на наступний рік, головних напрямів діяльності, плануються тільки основні заходи щодо організаційного забезпечення діяльності професійно-технічних навчальних закладів, у тому числі з ознайомлення та вивчення контингенту учнів, слухачів нового набору, укладання угод з фізичними та юридичними особами на підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації робітничих кадрів, організації роботи приймальної комісії, підготовки та передачі в архів навчально-планувальної документації за минулий рік тощо.

Зміст третього розділу “Теоретична підготовка” не передбачає заходів з підвищення якості змісту навчання, його зв’язку з досягненнями науки в конкретних галузях та кращого практичного досвіду, сучасних інновацій, а орієнтує на вдосконалення організації та методики викладання теоретичних навчальних предметів, пошук найбільш ефективних і оптимальних методів навчання, розробку дидактичних матеріалів для комплексного методичного забезпечення занять (уроків).

Змістовно обмеженим, не спрямованим на проблеми якості підготовки професійних фахівців є розділ “Професійно-практична підготовка”, в якому все зводиться до гасла передбачати заходи щодо забезпечення і вдосконалення організації виробничого навчання та виробничої практики, розробки відповідних планів, дидактичних матеріалів для комплексного методичного забезпечення занять (уроків), підбір навчально-виробничих робіт тощо.

Розділ 7 – “Контроль за організацією навчально-виробничого процесу” – доцільно було б не розміщувати в середині річного плану, а винести його в кінець Положення і не обмежувати тільки планами заходів щодо здійснення контролю за станом навчальної, навчально-виробничої, навчально-виховної роботи, визначення рівня знань, умінь та навичок учнів, слухачів відповідно до вимог робочих навчальних планів та робочих навчальних програм, сформулювавши таким чином: “Контрольно-оціночна робота та корекція навчально-виробничого процесу і життєдіяльності педагогічного та учнівського колективів”.

У розділі “Охорона праці”, де передбачається планування заходів щодо забезпечення безпечних і нешкідливих умов праці й навчання, про-

мислової санітарії і протипожежного захисту в професійно-технічних навчальних закладах та контроль за дотриманням вимог охорони праці під час професійно-практичної підготовки учнів, слухачів на підприємстві чи у сфері послуг, не передбачено заходів щодо забезпечення контролю за санітарно-гігієнічними умовами проживання учнів, слухачів.

Викликає сумнів раціональність розробки “плану виробничого навчання навчальних груп на місяць” та “плану навчально-виробничої діяльності на півріччя”. Більш доцільно їх поєднати в єдиний план на семестр.

Відсутній у Положенні “бізнес-план”, який в умовах передачі функції з управління підпорядкованими Міністерству освіти і науки України державними професійно-технічними навчальними закладами, що здійснюють підготовку кваліфікованих робітників для регіональних ринків праці, визначення завдання розробки альтернативної системи фінансування, сумісної з децентралізацією та автономією професійно-технічних навчальних закладів, шляхів формування джерел фінансування, залучення потенційних партнерів, що мають забезпечити професійно-технічні навчальні заклади відповідними коштами або технологіями і матеріальними засобами, дуже потрібний як самостійний документ економічного розвитку навчального закладу.

Ці та деякі інші неузгодженості розділу “Планування навчально-виробничого процесу” в чинному Положенні привели до того, що в деяких професійно-технічних навчальних закладах відходять від запропонованої структури річного плану, назв і кількості видів інших планів роботи.

Ознайомлення з управлінськими документами професійно-технічних навчальних закладів у Кіровоградській, Миколаївській, Харківській, Тернопільській, Чернівецькій та інших областях України довело, що структура планів роботи більшості з них комплексно не відображає управлінські процеси та методичне їх забезпечення. Не упорядковані технологія і форми індивідуальної роботи адміністрації закладів. Не завжди простежується чіткий зв’язок між запланованими заходами організації навчально-виховного та навчально-виробничого процесів і контролем за їх здійсненням, адекватністю форм отримання зворотного зв’язку.

Певні прорахунки та невідповідності до нормативних вимог виявлено в процесі аналізу документації з планування. В ній практично не відображена технологія з матеріально-технічного забезпечення виховної роботи, контроль за якістю методичної, адміністративно-господарської діяльності, охороною праці, діловодства тощо.

Багато невирішених питань і в технології планування навчально-виробничого процесу в професійно-технічних закладах. Не оптимізований перелік планів, їх структура, не розроблені класифікації робіт за технологічними ознаками. Недостатньо відрегульованим є порядок подання інформації, необхідної для планування, її обговорення, залучення до складання планів широкого загалу педагогів та представників учнів і громадськості.

Найбільш типовими недоліками сучасного практичного планування є відсутність довготривалої програми розвитку конкретного навчального за-

кладу з відповідним науковим обґрунтуванням мети його функціонування, а також структуризації перспективних проблем. Велика кількість планів, що розробляється в сучасних профтехучилищах, їхня неузгодженість, відсутність передбаченої системи контролю за виконанням запланованого, неконкретність заходів, перевантаженість їх заходами загального характеру й незначний рівень врахування зовнішніх чинників є типовими недоліками організаційно-педагогічних моделей управління професійно-технічними навчальними закладами. Враховуючи нормативну роль і спрямовуючий вплив на управління навчальними закладами нормативних вимог Положення, ми пропонуємо (в дискусійно-експериментальній площині) модель планування роботи в професійно-технічних навчальних закладах, яка, на наш погляд, оптимально відповідає умовам і вимогам сьогодення.

Пропонуємо таку загальну структуру оптимізованої моделі планування роботи в професійно-технічних навчальних закладах:

1. Стратегічні та перспективні моделі:

а) концептуальні: концепції функціонування та розвитку навчальних закладів, типові навчальні плани підготовки кваліфікованого робітника, навчальні програми, стратегічні рішення загальних форумів різного рівня;

б) організаційно-педагогічного та виробничо-фінансового розвитку: статuti, положення, перспективні плани роботи навчальних закладів (строком два і більше років), навчально-тематичні плани, бізнес-плани, довгострокові управлінські рішення (рішення педрад, різних загальних зборів).

2. Тактичні моделі організації навчально-виробничої діяльності: річний план, розклад занять на семестр, план громадянського та духовного розвитку учнів (виховної роботи), бізнес-план, план роботи фахових методоб'єднань, рішення педрад, накази.

3. Оперативні моделі (поточне планування): карта щомісячної орієнтації, тижневі плани роботи адміністрації, індивідуальні плани роботи викладачів, майстрів виробничого навчання, розпорядження.

Запропонована структура моделі системи планування роботи професійно-технічних навчальних закладів не передбачає розробку та експериментальну перевірку всіх видів моделей, необхідних для управління навчально-виробничими та іншими процесами, притаманними життєдіяльності навчальних закладів.

Висновки. Узагальнюючи наслідки виявленого стану практики планування роботи в професійно-технічних навчальних закладах можна констатувати, що склад, структура, форма планів, технологія їх розробки потребують приведення у відповідність із сьогоденням і подальшого вдосконалення.

Головними факторами, що породжують недоліки в плануванні, є недосконалість окремих позицій Положення [4], необ'єктивна оцінка стану справ із плануванням навчально-виховної і навчально-виробничої діяльності, нетворчий підхід до цієї проблеми з боку деяких керівників навчальних закладів. До негативних факторів, що впливають на якість планування, можна зарахувати недооцінку і недосконалість наукового та методичного забезпечення різних видів моделювання навчально-виробничих процесів у

професійно-технічних закладах, вивчення і поширення кращого досвіду управління та планування, який є в Україні. Проблемними залишаються технологічні питання розробки планів, формалізм і невизначеність оптимальних умов і методів планування, що повинні забезпечити мінімальні витрати управлінської праці та високу якість планів.

Ці проблеми можуть бути вирішені тільки за умов зміни стереотипів мислення керівників професійно-технічних закладів, пошуків принципово нових підходів до управління, що дадуть змогу підвищити рівень наукового забезпечення та ефективність планування навчально-виховної та навчально-виробничої діяльності педагогічних і учнівських колективів.

Література

1. Лікарчук І.Л. Планування роботи професійно-технічного училища в сучасних умовах / І.Л. Лікарчук. – К., 1997. – 67 с.
2. Ничкало Н.Г. Методологічні проблеми безперервної професійної освіти / Н.Г. Ничкало // Психолого-педагогічні проблеми проф. освіти : наук.-метод. зб. – К. : ІСДО, 1994. – С. 22–26.
3. Олійник В.В. Планування роботи професійно-технічних навчальних закладів / В.В. Олійник. – К. : ЦППО АПН України, 2000. – 20 с.
4. Положення про організацію навчально-виробничого процесу в професійно-технічних навчальних закладах // Зб. наказів Міністерства освіти України. – К., 2006. – Ч. 2. – 189 с.
5. Пикельная В.С. Теория и методика моделирования управленческой деятельности (школоведческий аспект) : дис. на соискание ученой степени д-ра пед. наук : 13.00.01 / В.С. Пикельная. – Кривой Рог, 1993. – 374 с.
6. Соколов А.Г. Научные основы управления профессионально-техническим заведением / А.Г. Соколов. – М. : Высш. школа, 1989. – 208 с.

КОРОГОД Н.П., КОВАЛЬЧУК Д.К.

МЕТОДИ, ІНСТРУМЕНТИ ТА МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ТРАНСФЕРОМ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ ВНЗ

Одним зі шляхів удосконалення системи вищої освіти в Україні є розробка та впровадження інноваційних освітніх технологій, які б давали змогу підвищити ефективність надання освітніх послуг, рівень та якість підготовки спеціалістів. В умовах ринкової економіки трансфер ефективних освітніх технологій є найбільш відповідною формою їх поширення в освітянському середовищі взагалі й у сфері вищої школи зокрема. Модернізація системи управління вищими закладами освіти на принципах мережевої організації також сприятиме трансферу освітніх технологій між ними на двосторонній і багатосторонній основі. Управління цим процесом передбачає цілу низку функцій, методів та інструментів, спрямованих на підвищення його результативності, у тому числі оцінювання й відбір технологій.

Питанням управління трансфером технологій присвячено багато досліджень і публікацій, зокрема, праці В.Г. Зінова, Ю.В. Колесника, О.О. Кожевнікова, С.В. Ковалевського, Ю. Суїні, П.М. Цибульова, В.П. Чеботарьова та ін. Однак управління трансфером саме освітніх технологій на цей